

BOLIG

VALGT MED OMHU

Kunstneren Mona Næss finner gjerne sine favoritter i strandkanten.

Se siste side

I DAG flere enn

180
boliger

side 4-43

FOTO: SIGNE DONS

Vanskelig bevaring

Det føles som om vi blir straffet, ikke hjulpet, sier Elin Mathisen. Hun bor på presteenkesetet Sjo, et fredet hus fra 1795, og opplever at det både er dyrt og vanskelig å ta vare på hjemmet sitt.

Side 2 og 3

Hovedhuset på gården Sjo ble bygget i 1795 som presteenkesete. I 1923 ble huset fredet. FOTO: SIGRID HOHLE BJØNNES

Dette er Vinjerommet. Her døde Aasmund Olavsson Vinje i 1870. Ekteparet Mathisen/ Torbergsen har åpnet sitt hjem for kulturinteresserte og i dette rommet holder de foredrag om Vinje og kulturen på Granavollen.

Veggene i gangen mot terrassen er rappet og marmorert. Rappingen består av en blanding av leire, sand og linfiber. Det gir større fleksibilitet enn ren murpuss. Marmoreringen er original fra 1795, og fargene har holdt seg uendret. Rommet innenfor er spisestuen.

Her sitter Elin Mathisen i stjerneverommet, oppkalt etter de blå veggene med stjerner. Langs taklistene og

Krevende kulturarv

SIGRID HOHLE BJØNNES
SIGNE DONS (foto)

Sjo ligger på Granavollen i Gran kommune på Hadeland og har de legendariske Søsterkirkene som nærmeste nabo. Rett utenfor døren går den gamle kongeveien og pilgrimsleden til Nidaros, og kulturlandskapet bretter seg ut i alle himmelretninger.

Stedet er et gammelt presteenkesete fra 1795, og det hviler mye spennende historie i dette sjarmerende huset. Et presteenkesete er nettopp det navnet tilsier; et hjem for prestefruer som har mistet sin mann. Det gjorde at enkene kunne opprettholde sin sosiale status. Det var prost Krogh som på 1790-tallet bygget Sjo for private midler. Til gården hørte det med 600 dekar dyrket mark, noe

som gjorde at prostinnen levde bra da hun ble enke. I 1810 kjøpte prost Wilhelm Cornish Lassen gården, og familien bodde her i to generasjoner fremover. I 1867 døde prostinne Lassen, og stedet ble leid ut i en periode, bl.a. som kapellanbolig. Det har også vært kolonialbutikk, skomakerverksted og brevhus/poståpneri på Sjo.

Vinjerommet. Fra 1867 ble gården benyttet som bolig for kapellan Anthon Chr. Bang.

Dikteren Aasmund Olavsson Vinje var venn av Bang og bodde her på sin bryllupsreise i 1869. Året etter var dikteren igjen på besøk på gården. Han kom da fra Rikshospitalet og var meget syk. Etter to dager døde han i et rom i husets annen etasje. Da børen skulle fraktes ned, viste det seg at trappen var

for bratt til at man kunne bære den kjente dikteren ut på en verdig måte. Man skar derfor ut et stort hull i gulvet som man senket kisten ned gjennom. Spor etter dette sees den dag i dag, og rommet der dikteren døde heter Vinjerommet. Bang, som senere ble biskop i Oslo, var for øvrig den som holdt signingstalen for Kong Haakon i Trondheim i 1906. En del av de møblene Bang hadde mens han bodde på Sjo står fremdeles på hans kontor i annen etasje.

Kostbart vedlikehold. I 1923 ble huset fredet, og da Elin Mathisens foreldre, Mosse og Stein Mathisen kjøpte gården i 1944, var den i en elendig forfatning.

– Mye av indre bekledningen var dekket av papplater, aviser og tapetrester. I annen etasje var det hundrevis av stifter –

rundt dørkarmene går en vakker dekorbord.

Spisestuen har også vakre bygningsdetaljer, og over døråpningen inn til storstuen i bakgrunnen ser vi den samme malte ornamentikken som over døren inn til den gule stuen. Harpen i høyre hjørne er fra 1750 og tilhørte prostinne Dorothea Lassen, som i sin tid bodde her. Da Mosse og Stein Mathisen kjøpte gården, etterlyste de harpen i en artikkel i Morgenbladet. De fikk svar fra en av Dorothea Lassens etterkommere, som forærte harpen til Sjo. Den ble restaurert av Iver Ballangrud i Gran.

Her ser vi inn i den gule stuen, prostinnekammerset, som benyttes som dagligstue. Veggene her inne har sjablombord i trekantmønster. Ornamentikken over døråpningen til spisestuen er vakkert dekorert. Barokkstolen (én av to) er i eik.

– Hvordan skal vi få neste generasjon interessert i å overta og ivareta kulturarven?

spør Elin Mathisen på presteenkesetet Sjo. Hovedbygningen er fredet, og som eier av fredede hus har man et lovfestet ansvar å forvalte og vedlikeholde i tråd med antikvariske myndigheter. Og det er ingen spøk.

antagelig etter skomakervirk-somhet. Det så helt forferdelig ut. En av naboenes gratulerte med kjøpet, og bemerket: «De har kjøpt mye dyr og dårlig ved nå, Mathisen!»

– Heldigvis hadde far et stort malermesterfirma og dermed fagkunnskap om riktig restaurering, forteller Elin. Huset er satt opp i tømmer og har en grunnflate på 170 kvadratmeter. Da Stein Mathisen begynte å restaurere, var de rappede veggene en stor utfordring. Tømmeret innvendig var fliset opp med øks og påført puss som besto av en blanding av leire, sand og linfiber før de ble overmalt og dekorert. Men som kjent beveger tømmerhus seg, så veggene hadde sprukket flere steder. I et fredet hus er det ikke bare å tilkalle en håndverker for å ut-

Det får store økonomiske konsekvenser å pusse opp et fredet hus.

bedre skaden. Det må utføres av en konservator og er utrolig kostbart.

Stort ansvar. – Som eiere av Sjo har vi et forvaltningsansvar, men myndighetene legger ikke til rette for at privatpersoner skal klare de økonomiske konsekvensene det innebærer å eie et fredet hus. Min mann og jeg har nettopp påkostet 200 000 kroner bare for å tette sprekker i veggene i tre stuer, og det koster 20-30 000 å restaurere en ytterdør her i huset. Oppstår det skade i tømmerveggen, kan vi ikke skifte ut hele stokker, kun felle inn de ødelagte feltene. Og da taket måtte repareres, fikk vi kun tillatelse til å skifte ut deler av det. Vi får på ingen måte nok økonomisk hjelp til å forvalte vårt ansvar, og det føles tungt. Det føles som om vi blir straffet,

ikke hjulpet. Det var med nød og neppe vi i sin tid fikk lov til å legge inn strøm og toalett i huset. Det sier seg selv at neste generasjon blir betenkt over å arve slike steder, sukker Elin. Hun og mannen Ragnar Torbergsen har åpnet dørene for offentligheten og driver aktiv kulturformidling. I Vinjerommet holder de foredrag om Aasmund Olavsson Vinje, og det er en spesiell opplevelse å sitte i dikterens dødsværelse og bli fortalt om hans omflakkende liv og banebrytende arbeid for det nynorske språk.

Pilegrimssenter. Presteenkesetet Sjo og Søsterkirkene ligger på Granavollen. Dette er et historisk og nasjonalt verdifullt kulturlandskap i Gran kommune på Hadeland. Stedet er nå utnevnt som et regionalt pile-

grimssenter, og pilegrimsleden til Nidaros går forbi her. I sommer er det ventet pilegrimer fra flere land hit opp, og sammen med Søsterkirkene planlegges det konserter, utstillinger, foredrag og omvisninger. På Granavollen ligger også andre historiske bygninger som middelalderbygget Steinhuset og det over 300 år gamle Granavolden Gjestgiveri. Det er lagt flere planer for utvikling av Granavollen rundt temaene historie, kunst, landskap og kirkelig virksomhet.